

Parmenides i początki szkoły eleatów

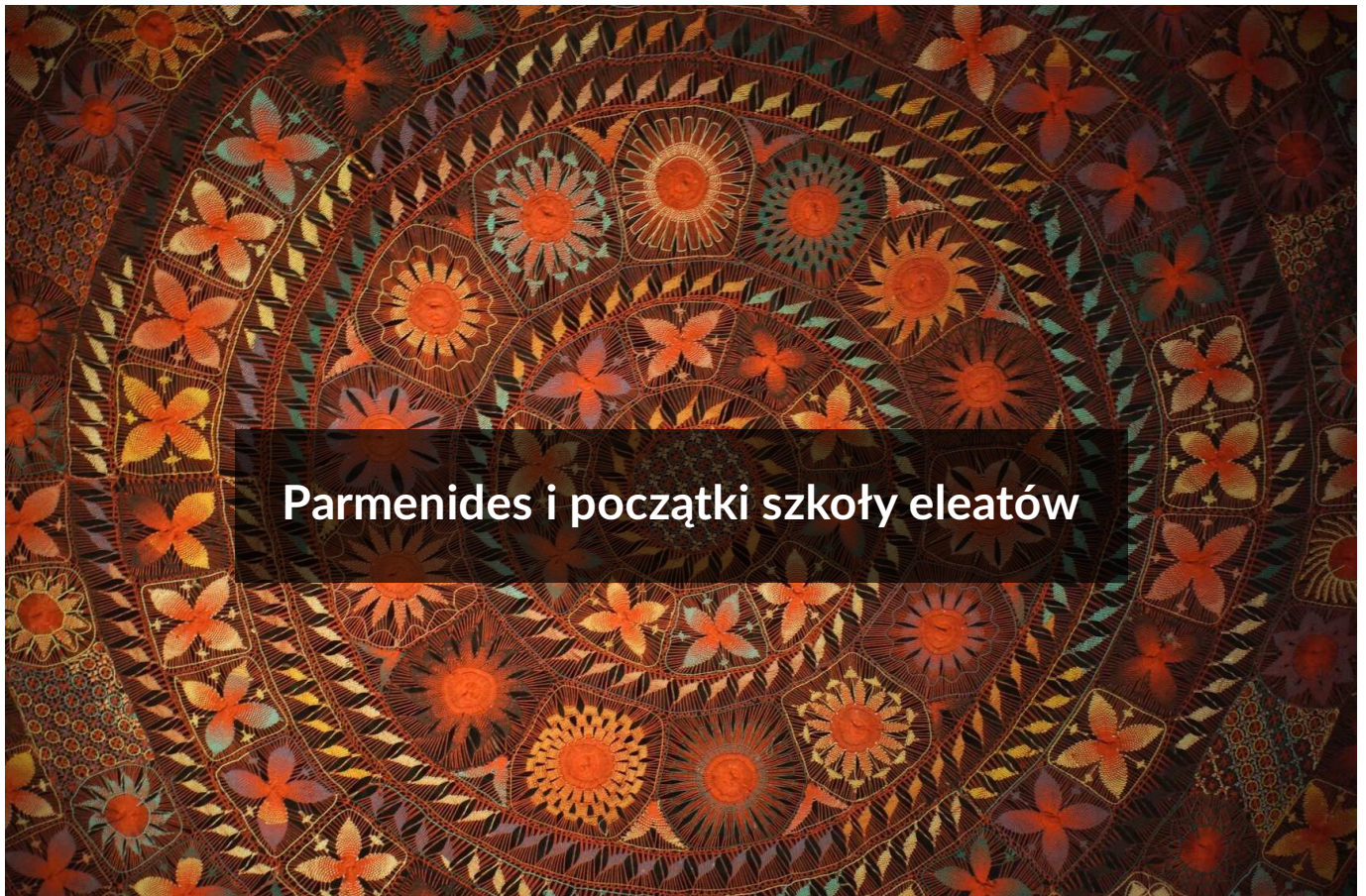
- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Animacja](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Diogenes Laertios, *Żywoty i poglądy słynnych filozofów*, tłum. I. Krońska, K. Leśniak, W. Olszewski, Warszawa 1984.
- Źródło: Giovanni Reale, *Historia filozofii starożytnej*, t. 1, tłum. E. I. Zieliński, Lublin 2005.
- Źródło: *Słownik filozofii*, red. J. Hartman, Kraków 2004.

- Źródło: Giovanni Reale, *Historia filozofii starożytnej. Od początków do Sokratesa*, t. 1, tłum. E. I. Zieliński, Lublin 2005, s. 140.

- .

Parmenides i początki szkoły eleatów

Koło i kula to według Parmenidesa kształty najstosowniej ilustrujące doskonały, jednolity i skończony byt.
Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Rozważania filozoficzne Parmenidesa, tak jak jego poprzedników (jońskich filozofów przyrody i pitagorejczyków) dotyczyły dwóch podstawowych zagadnień: co istnieje oraz w jaki sposób? Filozof ten udziela odmiennej od swoich poprzedników odpowiedzi. Jońscy filozofowie przyrody – badacze natury – odpowiedź opierali na oglądzie zmysłowym: widzieli ruch, zmiany, powstanie i gięcie, wielość i zmienność. Parmenides natomiast jako pierwszy zrezygnował z badania praw natury (gr. *physis*), proponując w zamian poznanie bytu (gr. *to on* – to, co jest), dokonując rozróżnienia między mniemaniem a wiedzą, między poznaniem zmysłowym a rozumowaniem. Twórca szkoły elejskiej, stawiając fundamentalne pytanie: „czym jest byt oraz jakie są jego właściwości?”, stał się jednocześnie inicjatorem ontologii.

Twoje cele

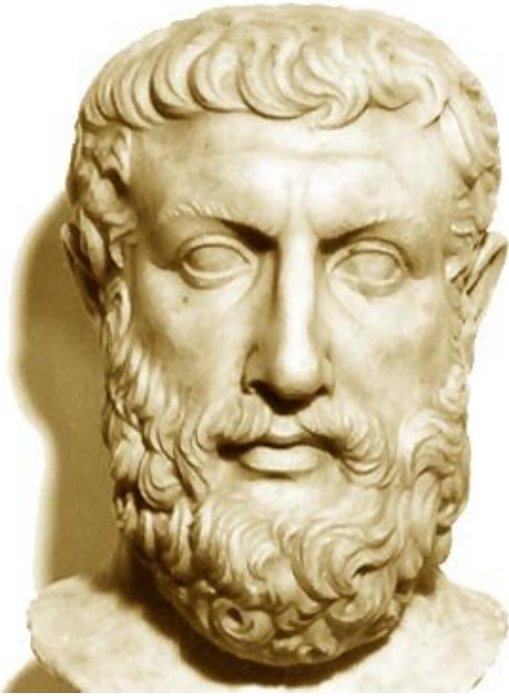
- Przeanalizujesz procedury dowodzenia Parmenidesa.
- Zapoznasz się z początkami szkoły elejskiej.
- Zastosujesz zasadę niesprzeczności.
- Zrozumiesz koncepcję Parmenidejskiego bytu.

Przeczytaj

Parmenides i jego rozważania o bycie

W czasach Parmenidesa głównym przedmiotem dociekań filozoficznych był od dawna rozważany problem powstania świata i jego dziejów. Jońscy filozofowie przyrody, trzej myśliciele z Miletu: Tales, Anaksymander i Anaksymenes, a później również Heraklit, starali się ustalić, na podstawie obserwacji zjawisk fizycznych, czym jest *arché* rozumiane jako pierwsza przyczyna świata. Myśliciele pragnęli odkryć, w jaki sposób otaczające ich rzeczy powstają i giną. Jońscy filozofowie przyrody uważali, iż *arché* charakteryzuje wewnętrzny ruch tożsamy z życiem. Pogląd ten określamy mianem *hylozoizmu*, z którego to zrezygnował w swoich rozważaniach Parmenides. Twórca szkoły eleackiej wykonał krok bardziej radykalny, uznając, że to, co istnieje jako byt, istnieje samo przez się i nie podlega żadnej zmianie. Zmiana nie istnieje, a to wynika z analizy samego pojęcia bytu. Byt to jest to, co istnieje, niebyt to to, co nie istnieje, a więc niebyt nie istnieje i nie można o nim niczego prawdziwego ani pomyśleć, ani orzekać. Skoro nie istnieje niebyt, to nie ma stawania się ani żadnej zmiany. Wszelkie stawanie się bowiem zakłada niebyt – jeżeli staje się, to wcześniej go nie było. Byt nie ma początku, bo musiałby powstać z niebytu, a niebytu nie ma. Byt nie ma końca, jest wieczny, jest ciągły, bo każda przerwa byłaby niebytem. Jest nieruchomy i niezmienny, niepodzielny, bo część bytu byłaby niebytem. Byt jest więc stały i jeden, jest przeciwieństwem stawania się i mnogości. Parmenides odrzucał koncepcje, które włączały procesy powstawania i ginięcia w obszar bytu i odwoływały się do kategorii przeciwieństw: jońskie *arché* jako zasady zmiany, pitagorejskie pary przeciwieństw oraz heraklitejski *wariabilizm*. Mędrzec z Elei zajął zupełnie nowe stanowisko: zamiast o świecie uczył o niezawodnej drodze do prawdy i wiedzy, którą przeciwstawiał mniemaniu, tak jak rozum przeciwstawiał zmysłom. Odrzucając doświadczenie, odkrył metodę dedukcyjnego rozumowania.

Parmenides (ok. 540 – ok. 470 r. p.n.e), filozof i polityk z Elei, uznawany jest za ucznia wędrownego myśliciela oraz poety Ksenofanesa, a także Ameiniasa, przedstawiciela pitagoreizmu. Jego główne dzieło, *O naturze*, zostało sporządzone w postaci poematu, z którego do czasów współczesnych zachowały się jedynie fragmenty. Parmenides ufundował tak zwaną szkołę elejską, której najsłynniejszymi przedstawicielami, oprócz samego założyciela, byli Zenon z Elei oraz

Popiersie Parmenidesa z miasta Velia we Włoszech

Parmenides żył w tym samym czasie co Heraklit, jednak poglądy obydwu myślicieli zasadniczo różniły się od siebie. Filozofowie działali w dwóch odległych ośrodkach: Heraklit we wschodnich jońskich koloniach greckich, natomiast Parmenides w koloniach zachodnich, tzw. Wielkiej Grecji.

Źródło: domena publiczna.

– ponieważ interesowali się tym, w jaki sposób zachodzi jego poznanie, oraz logiki – dowodząc, że byt jest niezmienny i jeden.

Melissos z Samos. Filozofa uznaje się również za twórcę kodeksu prawnego sporządzonego dla obywateli jego rodzinnego miasta.

Dociekania jońskich filozofów przyrody zawierają się w obszarze rozważań **kosmologicznych**, nakierowanych na ustalenie za pomocą *logosu* pierwotnej przyczyny powodującej powstawanie rzeczy. Przedstawiciele szkoły eleackiej, których kierunek poszukiwań filozoficznych wyznacza Parmenides, pragnęli ustalić właściwości bytu oraz sposoby jego poznania. Obydwie szkoły możemy potraktować jako odmienne sposoby uprawiania filozofii. Jońscy filozofowie przyrody starali się ustalić za pomocą *logosu* prawa rządzące wszechświatem. Eleaci natomiast, skupiając się na badaniu bytu, umożliwili rozwój aż trzech dziedzin filozoficznych: metafizyki (**ontologii**) – ponieważ rozważali, czym jest byt w swojej istocie, **epistemologii**

λόγος

Grecka pisownia słowa *logos*. Do greckiej filozofii pojęcie logosu wprowadził Heraklit z Efezu. Użył on terminu 'Logos' do wyrażenia prawa powszechnej zmiany, jedności wszystkich przeciwieństw. Parmenides odwoływał się Logosu jako drogi prawdy, przeciwstawionej mniemaniom.

Źródło: domena publiczna.

Prawda i mniemanie

Rekonstrukcja rozważań Parmenidesa jest niezwykle trudna, gdyż zapis poematu *O naturze* nie jest kompletny. Do czasów współczesnych zachował się prolog utworu, niemal w całości część pierwsza (*O niewzruszonej Prawdzie*), a także fragmenty drugiej części (*O zawodnych mniemaniach ludzkich*). Napisany przez filozofa utwór wierszowany został sporządzony w formie stylizowanej na efekt boskiego objawienia, zesłanego na niego przez boginię Dike, uosabianą w mitologii greckiej ze sprawiedliwością. Myśliciel prezentuje w nim dwie drogi poznania: drogę prawdy i drogę mniemań. Obie drogi wzajemnie się wykluczają, a podążając jedną, trzeba odrzucić drugą.

Pierre-Paul Prud'hon, *Sprawiedliwość i boska Zemsta ścigające Zbrodnię*, 1808.

Parmenides w swoim poemacie przywołuje znane mityczne motywy, aby lepiej wyrazić tezy swego dzieła. Nie jest to zwykłe wyrażenie stanowiska Parmenidesa, lecz wskazanie, że prawda ma boski niezmienny charakter objawienia, zaś mniemanie przynależy śmiertelnikom.

Źródło: domena publiczna.

Poemat opisuje podniebną podróż „męża wiedzącego” (prawdopodobnie samego Parmenidesa) z domu Nocy do domu bezimiennej świetlanej bogini, która, zwracając się do filozofa, przemawia:

⌘ Diogenes Laertios

Żywoty i poglądy słynnych filozofów

...Powinieneś poznać wszystko:

i nieustraszone serce doskonale zaokrąglonej prawdy,

i mniemanie śmiertelnych, które nie budzą twego zaufania.

Źródło: Diogenes Laertios, *Żywoty i poglądy słynnych filozofów*, tłum. I. Krońska, K. Leśniak, W. Olszewski, Warszawa 1984.

Grecki rydwan. Płaskorzeźba z końca IV w. p.n.e. Muzeum Akropolu.

Motyw podróży, częsty w literaturze antycznej, posiada u Parmenidesa głębszą wymowę alegoryczną. Jest to droga, która prowadzi tylko „męża wiedzącego”, jedyna słuszna, którą nie wędrują zwykli śmiertelnicy. Motyw odkrywczy podróży wyraża drogę badania i odkrywania nowych prawd.

Źródło: licencja: CC BY 2.0.

Droga prawdy

Droga prawdy, według Parmenidesa, to droga mędrca. Na tej drodze jedynym przewodnikiem jest rozum, który prowadzi do zdobycia wiedzy rzetelnej, a cechuje ją teza:

« To, co jest, nie może nie być, a to, czego nie ma, nie może być.

Zdaniem Parmenidesa, we wszelkim badaniu możliwe są dwie logicznie spójne możliwości, wzajemnie się wykluczające – przedmiot badań istnieje lub nie istnieje. Możemy badać tylko to, co istnieje, a tego, co nie istnieje, nie ma i nie można go badać. Myśliciel stwierdza, że jedynie byt jest tym, co możliwe do wyrażenia i pomyślenia, z czego wyprowadza on kolejny wniosek: skoro byt jest, to nigdy nie powstaje, ani też nie ginie. Wykluczone są jego narodziny z niebytu, ponieważ ten nie istnieje. Parmenides zarzuca „zwykłym śmiertelnikom”, że w swoich przekonaniach nigdy nie rozróżniają tego co „jest” od tego, co „nie jest”.

Parmenidejskie twierdzenie wyrażające drogę prawdy stanowi jeden z pierwszych przykładów sformułowania zasady niesprzeczności, zgodnie z którą w przypadku dwóch zdań sprzecznych tylko jedno jest prawdziwe. Formuła, którą filozof przedstawia metaforycznie jako dar zesłany mu przez boginię, stanie się fundamentem logiki stworzonej przez Arystotelesa.

$$\neg (p \wedge \neg p)$$

Zasada niesprzeczności (nieprawda, że p i nie p zarazem).

Zasada niesprzeczności stanowi jedno z podstawowych praw logiki formalnej. Mówi ono, że zdanie i jego zaprzeczenie nie mogą być jednocześnie prawdziwe. Symbol „ \neg ” oznacza „nieprawda, że”; „ \wedge ” stanowi spójnik logiczny „i”; natomiast „p” to dowolna zmienna zdaniowa, np. „nieprawda, że byt istnieje i nie istnieje jednocześnie”.

Źródło: domena publiczna.

Zenon z Elei, wierny uczeń Parmenidesa, uzasadniał niezmiennosc Parmenidejskiego bytu poprzez metodę logicznego dowodzenia określaną mianem „dowodzenia nie wprost” (łac. *reductio ad absurdum* – sprowadzenie do sprzeczności), polegającego na doprowadzeniu stanowiska oponenta do sprzeczności.

Drugim, obok Zenona, obrońcą Parmenidesa był uczeń Melissos z Samos, który przewyższył radykalizmem swego mistrza, twierdząc, że wszechbyty jest nie tylko niezmienny, nieruchomy, ale też pozbawiony kształtu, nieskończony i przestrzennie nieograniczony.

Droga mniemań

Droga mniemań to droga zwykłych śmiertelników, którą cechuje fałszywe przeświadczenie, o tym, że: „jest i to co jest, i to co nie jest”. Droga ta wiąże się z poznaniem zmysłowym. Bodźce odbierane za pomocą wzroku, słuchu czy też dotyku umacniają człowieka w przekonaniu, że wszystko podlega procesom powstawania i ginięcia. Filozof oznajmia w swoim poemacie, że *doksa*, czyli sfera mniemań, stanowi obszar wiedzy niemożliwej do zweryfikowania, a tym samym niepewnej. Parmenides przekonuje, że jedynie poznanie na drodze *logosu* umożliwia dostęp do prawdy.

W drugiej części poematu niektórzy badacze Parmenidesa rozpoznają jeszcze trzecią drogę nazywaną drogą mniemań prawdopodobnych. Drogą tą podążają śmiertelnicy uchylający się od decyzji, błakający się między drogami, którzy być może odkryli, że „jest” i „nie jest” to nie to

samo, ale nie dokonują między nimi wyboru, lecz traktują je jakby były tym samym.

Niestety, poznawalne są zarówno prawda, jak i mniemania. Problem polega na tym, że należy je skutecznie odróżnić. Parmenides zarzucał swoim poprzednikom, a zwłaszcza pitagorejczykom, że poszli drogą błędnego mniemania, nazywając ich „dwugłowymi”.

Teoria Parmenidesa inspirowała największych filozofów starożytnej Grecji do poszukiwania alternatywnych rozstrzygnięć problemów bytu-niebytu. Bezpośredni uczniowie Parmenidesa, Zenon z Elei i Melissos z Samos, zasłynęli jako rzecznicy monizmu, czyli jednego i niezmiennego bytu.

Eleaci twierdzili, że ufać powinniśmy bardziej rozumowi, który rozpoznaje stałość, niż naszym zmysłom, które doświadczają zmienności. Zmienność jest pozorem, a prawdziwą rzeczywistość stanowi przedmiot dociekań rozumu. Rozum zaś, opierając się na pierwotnych oczywistościach i konsekwencji logicznej, może dowieść, że byt jest niezmienny i dokładnie jeden.

Naukę o niezmienności bytu przejął Platon dla swej teorii idei, a rozróżnienie wiedzy prawdziwej i złudnej stało się dzięki eleatom stałym założeniem myśli greckiej.

Słownik

arché

(gr. *arché*, ἀρχή – początek, zasada, podstawa) termin wprowadzony do filozofii najprawdopodobniej przez Anaksymandra z Miletu, oznaczający źródło, początek, przyczynę (głównie materialną) całości bytu, budulec rzeczywistości, ale jednocześnie niezmienną zasadę (naturę) istnienia; wokół problemu arché koncentrował się początkowy okres rozwoju starożytnej filozofii greckiej, od Talesa po Arystotelesa

doksa

(gr. *dóksa* – sąd, zdanie) pojęcie wywodzące się z filozofii starożytnej Grecji; oznacza mniemanie, niepewną formę poznania dokonywaną za pomocą zmysłów

Postać Parmenidesa na fresku pt. *Szkoła ateńska* (1509–1511) autorstwa Rafaela Santi. Opis sposobu poznania Bytu na drodze prawdy i drodze mniemań można uznać za pierwszy wykład o metodzie i kryteriach wiedzy prawdziwej.
Źródło: domena publiczna.

(gr. *episteme* – wiedza; *logos* – nauka) dział filozofii zajmujący się tym, czym jest poznanie oraz w jaki sposób ono zachodzi

hylozoizm

(gr. *hylē* – materia, *zōē* – życie) pogląd filozoficzny polegający na pojmowaniu materii jako ożywionej

kosmologia

(gr. *kósmos* – porządek, wszechświat; *logos* – słowo, nauka, rozum) pierwotnie dział filozofii zajmujący się dociekaniem dotyczącymi pierwszej przyczyny świata materialnego

ontologia

(gr. *to on* – byt; *logos* – nauka) dziedzina filozofii zajmująca się tym, co istnieje jako byt

wariabilizm

(łac. *variabilis* – zmienny) stanowisko filozoficzne wywodząca się od Heraklita, przyjmujące nieustającą zmianę wszystkiego, co istnieje

Animacja

Polecenie 1

Zapoznaj się z animacją prezentującą koncepcję parmenidejskiego bytu. Sporządź notatki, które posłużą ci do opisanie koncepcji bytu oraz umożliwią określenie jego właściwości.

Koncepcja bytu według Parmenidesa

Właściwości bytu

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/Ds99OYsed>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Animacja nawiązująca do treści materiału - dotyczy teorii bytu według Parmenidesa.

Polecenie 2

Zinterpretuj pierwszy cytat z poematu Parmenidesa pojawiający się w animacji. Odpowiedz na pytania. Jak go rozumiesz? Czym jest dla ciebie parmenidejski byt?

Tekst animacji

Dzieło Parmenidesa *O naturze* ma formę poematu prezentującego boskie objawienie. Rekonstrukcja toku rozumowania filozofa sprawia jednak pewną trudność, ponieważ nie zachował się pełen zapis jego dzieła. Jednym z głównych rozważanych zagadnień poznawanych za pomocą *logosu* przez Parmenidesa jest byt i jego właściwości. Przyjrzyjmy

się wybranym fragmentom *O naturze*, aby lepiej zrozumieć, czym w swojej istocie jest parmenidejski byt.

“ Tylko ta jedna opowieść

O drodze, że jest pozostaje. Na niej są bardzo liczne
Oznaki tego, że byt niezrodzony jest też niezniszczalny,
Całkowity oraz jedyny, niewzruszony oraz doskonały.
Nie był kiedyś ni będzie, gdyż teraz jest razem wszystek,
Jeden, rozciągnięty. Bo jakież rodowód szukałbyś dla niego?
Jakże i skąd miałby wyrósć? Otóż nie pozwolę mówić tobie
I myśleć, że z niebytu, gdyż ani wyrazić, ani zrozumieć
Nie można owego nie jest. Jakież to przymus by go skłonił
Z nicości poczynając, prędzej czy później, się narodzić?
Dlatego albo całkowicie trwać powinien, albo w ogóle nie.
I nigdy moc przekonywania nie stwierdzi tego, iż powstaje
Z bytu cokolwiek poza nim; bo też ani na powstawanie, ani
Na ginięcie nie pozwoliła Dike, mogąc rozluźnić swe więzy,
Ale je podtrzymuje. A wyrok w ich sprawie na tym polega:
Jest albo nie jest. Wyrok więc wydano, tak jak należało:
Tę niezrozumiałą i bezimienną porzuć, bo prawdziwą drogą
Nie jest; a tamtą uznać za taką co trwa i jest rzeczywistą.
Jakżeby później powstać miał byt? Jakżeby mógł się narodzić?
Jeżeli był, to nie jest; i nie jest, jeśli dopiero ma być.
Tak powstawanie stłumione zostało i tak przepadła zagłada.

Z fragmentu przedstawiającego słowa bogini przemawiającej do Parmenidesa wnioskujemy, że byt nigdy nie powstaje ani nie ginie, a więc jest niezniszczalny i wieczny. Stanowi on rodzaj zamkniętej, skończonej całości, doskonałej jedności, w której nie zachodzą żadne zmiany, a więc panuje w nim całkowity bezruch.

“ Ponadto nieporuszony w granicach swych wielkich okowów
Jest bez początku, bez końca, skoro powstanie i zguba
Najdalej zostały zepchnięte – odparł je pogląd prawdziwy.
Tożsamy w tożsamym pozostając, przy sobie jest sam ułożony

I tak nieprzerwanie tu trwa. Albowiem przemożna Ananke
W pętach swych granic go trzyma, a te okalają go zewsząd.
Dlatego też się nie godzi, by byt mógł być niekompletny,
Bo braków nie ma, to niebyt wszystkiego by potrzebował.

Byt mimo tego, że jest skończony, to nie ma początku ani końca, ponieważ to sugerowałyby, że w jakiś sposób doszło do jego powstania. Tożsamy jest sam z sobą, a więc jedyny.

« Nie może też być rozdzielony, skoro wszystko jest jednolity;
W niczym go tu nie ma więcej, co ciągłość by mu przerywało,
I w niczym mniej również tam, gdyż wszystko jest wypełniony.
Ze sobą ciągle jest całkowicie, byt bowiem do bytu przylega.

Zdaniem Parmenidesa byt stanowiący jednolitą całość charakteryzuje się niepodzielnością. Jest tylko jeden byt i nie ma nic poza nim, a więc nie ma możliwości, aby doszło w nim do jakiegokolwiek rozdzielenia. Podzielność umożliwiałaby istnienie wielu bytów, a jak wiemy, za sprawą *logosu* nie ma takiej możliwości.

« Wszak niebyt nie jest możliwy, co by mu przerywał spójenie
Ze sobą jednakie; ani też byt nie jest takim, aby miał być
Tu bardziej, tam zaś mniej, skoro jest cały nienaruszony;
Sobie wszak zewsząd jest równy, jednako w granicach panuje.

Byt, stanowiący zamkniętą, czyli skończoną całość, jest także równomierny, całkowicie wypełniony, co oznacza, że nie znajdziemy w nim pustych przestrzeni.

« Ponadto jeśli granicę końcową posiada, to jest wykończony
Wszędzie, do kuli pięknie zaokrąglonej w swej masie podobny,
Od środka zewsząd równo odległej.

Parmenides wnioskuje że byt, który rozważał za pomocą *logosu*, stanowiący doskonałość samą w sobie, jednolitą jedność, zamkniętą i skończoną całość, musi wyrażać się poprzez kulistość.

(Cytaty za: Giovanni Reale, *Historia filozofii starożytnej. Tom 1. Od początków do Sokratesa*, tłum. Edward Iwo Zieliński, Lublin 2005, s. 143-145)

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Ćwiczenie 5

Ćwiczenie 6

Ćwiczenie 7

Przyjrzyj się schematowi, który prezentuje jedno z praw logicznych. Podaj jego nazwę, a następnie sporządź definicję.

$$\neg(p \wedge \neg p)$$

Źródło: domena publiczna.

Ćwiczenie 8

Zastanów się, czym różni się wiedza wywiedziona z drogi prawdy od powiązanej z parmenidejską *doksą*. Zapisz tok swojego rozumowania.

Dla nauczyciela

Autor: Piotr Mazur

Przedmiot: filozofia

Temat: Parmenides i początki szkoły elejskiej

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, uczniowie liceum, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

I. Pojęcie filozofii. Uczeń:

2) wymienia i charakteryzuje ważniejsze dyscypliny filozofii: metafizyka (ontologia), epistemologia, etyka, filozofia przyrody, antropologia filozoficzna, teologia filozoficzna, filozofia piękna i sztuki (estetyka), filozofia polityki.

III. Pierwsze spory filozoficzne. Uczeń:

2) dyskutuje na temat „czy rzeczywistość w swej istocie jest zmienna, czy niezmienna?”, przedstawiając argumenty na rzecz wariabilizmu (Heraklit) oraz statyzmu (eleaci);

3) dostrzega w rozumowaniach eleatów załączek procedury dowodzenia (Parmenides) oraz argumentacji typu *reductio ad absurdum* (paradoksy Zenona z Elei).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji,
- kompetencje cyfrowe,
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele lekcji. Uczeń:

- analizuje procedury dowodzenia Parmenidesa;
- charakteryzuje początki szkoły elejskiej;
- stosuje zasadę niesprzeczności;
- wyjaśnia koncepcję parmenidejskiego bytu.

Cele operacyjne. Uczeń:

- rozpoznaje wpływ starożytnej filozofii greckiej na europejską kulturę późniejszych epok, a zwłaszcza na literaturę piękną, naukę i religię;

- zna i charakteryzuje główne dyscypliny filozoficzne, opisuje ich problematykę i posługuje się odpowiednią terminologią;
- rozpoznaje znaczenie filozofii jako istotnej części dziedzictwa kultury śródziemnomorskiej;
- rozpoznaje związki między filozofią a innymi działami kultury europejskiej, zwłaszcza między filozofią a sztuką (w tym literaturą piękną), religią i nauką.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania:

- analiza i interpretacja tekstów;
- metoda ćwiczeń przedmiotowych;
- dyskusja;
- praca z materiałami multimedialnymi.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Faza wstępna

1. Nauczyciel przedstawia temat i cele lekcji. Wspólnie z uczniami ustala kryteria sukcesu.
2. Rozmowa kierowana. Nauczyciel zwraca uwagę uczniów na różnorodne sposoby wyjaśniania pojęć filozoficznych i zadaje uczniom pytanie: *co to jest byt?* Zapisanie propozycji uczniów na tablicy i omówienie ich.
3. Nauczyciel przedstawia uczniom biografię Parmenidesa. Może to zrobić również wybrany przed lekcją uczeń.

Faza realizacyjna

1. Uczniowie zapoznają się z treścią e-materiału (zakładka „Przeczytaj”).

2. Nauczyciel dzieli uczniów na dwie grupy. Uczniowie na podstawie lekcji tworzą plakat dotyczący dwóch dróg poznania: drogi prawdy (*aletheia*) i drogi mniemań (*doksa*). Prezentacja i omówienie efektów pracy poszczególnych grup.
3. Uczniowie pracują w grupach – tworzą przykłady zdań zgodnie z zasadą niesprzeczności. Prezentacja i omówienie efektów pracy poszczególnych grup.
4. Uczniowie w parach zapoznają się z animacją, która prezentuje koncepcję parmenidejskiego bytu. Następnie sporządzają notatki, które posłużą do opisu koncepcji bytu oraz umożliwią wypisanie jego właściwości. Prezentacja i omówienie efektów pracy poszczególnych par.

Faza podsumowująca

1. Jako podsumowanie lekcji uczniowie wykonują ćwiczenia interaktywne nr 6-8.
2. Wybrany uczeń podsumowuje zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa

1. Zinterpretuj poniższą myśl Parmenidesa, korzystając z wiedzy zdobytej podczas lekcji.

„Tylko ta jedna opowieść

O drodze, że jest pozostaje. Na niej są bardzo liczne

Oznaki tego, że byt niezrodzony jest też niezniszczalny,

Całkowity oraz jedyny, niewzruszony oraz doskonały.

Nie był kiedyś ni będzie, gdyż teraz jest razem wszystek.

Jeden, rozciągnięty. Bo jakież rodowód szukałbyś dla niego?

Jakże i skąd miałby wyrósć ? Otóż nie pozwolę mówić tobie

I myśleć, że z niebytu, gdyż ani wyrazić, ani zrozumieć

Nie można owego nie jest. Jakież to przymus by go skłonił

Z nicości poczynając, prędzej czy później, się narodzić?”

(Giovanni Reale, *Historia filozofii starożytnej*, t. 1, Lublin 1999, s. 143.)

Materiały pomocnicze:

- Giovanni Reale, *Historia filozofii starożytnej*, t. 1, Lublin 1999.
- Barbara Markiewicz, *Od filozofów jońskich do Pascala*, Warszawa, 1999.
- Nicholas Fearn, *Zenon i żółw. Jak myślą filozofowie*, Warszawa, 2007.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Nauczyciel może wykorzystać schemat interaktywny do podsumowania lekcji.